

РЕШАТ НУРІ

ГЮНТЕКІН

ЛИСТОПАД

РОМАН

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2015

I

— Може, вам здається дивною, що я покинув службу в акціонерному товаристві «Золотий лист». А ви не дивуйтеся... Самі поміркуйте: дійсно, хіба я міг животіти, отримуючи шістдесят дві ліри на місяць, коли на моїй шиї хвора мати та двійко малих братів... Мати нарікає на холод, брати — на голод. Що я мав удіяти? Вище голови не скочиш... Півбіді, якби я пив, гуляв, одне слово — проциндрював гроші, а на родичів рукою махнув: мовляв, живіть, як хочете! Тоді б вони ще мали право мені дорікнути. Але ж я всі гроші на хазайство віддавав. А їм, бачте, замало цього, тільки одне й торочать. Але й усякому терпінню настає край. Врешті, я не витримав. «Коли вам, шановне панство, цей дім та їжа не до вподоби — тоді давайте гроші, шукатимемо інший палац та й житимемо там!» Та хіба їм щось утовкмачиш? Мати — немічна стара, брати теж, як то кажуть, божі сироти...

Роби, як знаєш, — хоч у петлю лізь... Утім, мабуть, іще важче ладнати із самим собою. Мені тридцять років, добре здоров'я, сил вдосталь... Щоправда, маю одну особливість: що не побачу, до всього руки тягнуться... Побачив смачненьке — давай сюди! Побачив добрий костюм чи сорочку — ану сюди!.. Проте нічого поганого у цьому я не бачу.

То чим же я гірший за решту? Чому, повертаючись додому у зимовий мороз, я маю місити бруд на вулиці й обминати міські крамниці? А повз мене мчать розкішні лімузини, які ще й прагнуть заляпати з голови до п'ят. Декого із цих везунчиків, що сидять у тих авто, я чудово знаю. Вони можуть розважатися й смітити грішми повсюдно. А чим вони кращі за мене? Чому вони катаються на автомобілях, живуть з насолодою, а я, наче безхатній пес, маю плентатися брудною вулицею? Ні поїсти досхочу, ні вдягтися пристойно! Невже я не можу навіть до жінки позалицятися, яка мені до серця? І де ж, скажіть, справедливість?

Довго я мучився й переживав, нарікаючи сам на себе, допоки не дійшов висновку: мій батько, мабуть, був занадто чесною людиною, він дотримувався застарілих поглядів. Він, мабуть, вважав, що незаплямоване ім'я — то найкращий спадок, який можна залишити дітям... Але ж однією честю ситим не будеш... Якщо ж спадкоємці лишаються без копійки, то довго вони не протягнуть. Перше чи, щонайбільше, друге покоління якось животітимуть, а третє вже напевно вріже дуба. Утім, добре чи погано вчинив мій батько — не мені вирішувати... Врешті, не всі багатії з'явилися на світ Божий із чековою книжечкою у кишені! Де там! Вони безсоромно продавали й перепродували все, що трапиться під руку, й, керуючись холодним розрахунком, наживали собі статки! А коли я не простак — а я таким себе не вважаю, — то що заважає мені чинити так само? Не тужити, клянучи гірку долю, а натомість чому б мені не спробувати свого щастя? Вийде — добре! Не вийде — принаймні не буде за що докоряти собі! От тоді й на долю нарікати можна буде!

Цей монолог промовляв смаглявий чорноволосий молодик. Хижацьким виразом обличчя та білими гострими зуба-

ми він скидався на бабака. Місяць тому він полишив свою скромну посаду писаря у бухгалтерії в акціонерному товаристві й тепер вирішив навідатися на колишнє місце роботи, забрати деякі забуті речі та разом з тим навідати колег.

Була обідня перерва. Керівництво, певно, пішло у шинок напроти й уминало салат з яйцем чи холодну яловичину з квасолею. Дрібні робітники, у яких на яловичину грошей не вистачало, вдовольнялися окрайцем хліба з бринзою чи оливками, неспішно пережовуючи простий обід і слухаючи роздуми колишнього колеги.

Молодик випростався на канцелярському столі, перекидаючи підборами безладно розкидані ділові папери, й просторікував далі:

— Й вирішив я тоді спробувати свого щастя... Ох і остогидло мені таке життя! Сидять дорослі бородаті дядьки, зігнувшись, наче школярі, у три погібелі. Понабиралося тут у конурі, як у рукавичці, й гадають, що добре влаштувалися... Але ж скільки не гнися над триклятими папірцями — все даремно... Хіба за років десять чи п'ятнадцять додадуть за сумлінну працю до зарплатні кілька курушів. Або чекай, поки когось виженуть чи хтось віддасть Богу душу, — інакше не побачиш підвищення. Поміркував я й наважився: «Хай буде, що буде!» Попрошався з конторкою «Золотий лист». Уже сплив місяць чи, може, менше, але до минулого вороття немає. Якщо не хочеш животіти, ліпше облич одразу. Чи правильно я кажу?

Він довго вихвалявся обновками, показував нові шовкові шкарпетки з мудрованим візерунком, нову сорочку й усміхався, задоволений собою, кажучи:

— Гадаєте, я темні справи роблю? Грабую чи вбиваю? Ні, Боже збав! Я лише допомагаю одному комісіонеру. Видряпую

у митниці для нього крам... Праця — не бий лежачого. Платня поки невелика, але часом, окрім платні, ще щось перепадатиме. Не густо, та хоч би щось. Слава Аллахові, живу — не нарікаю!

Працівники дивилися на везунчика із простодушною заздрістю, наче хлопчики на знаменитого спортсмена. Літній чоловік, важко зітхнувши, пробурчав: «Нічого не вдієш, де там нам з тобою тягатися...» Й лише в одного писаря, чоловіка років сорока, у якого була обпалена щока, обличчя лишилось незворушним. Він сидів, заплющивши очі, підперши рукою підборіддя, й замислено, немов знехотя, жував бутерброд...

Молодик, що скидався на бабака, зліз зі столу, підійшов до залізної пічки й прикурив. Потім почав походжати кімнатою, розказуючи про свою контору та митницю, про торговельні обладки й гроші, які самі просяться до кишені. У цих оповідках, певно, й дрібки правди не було. Але слухачі, люди, яких скривдило життя, сприймали його розповідь за щиру правду. У душі, може, вони теж кляли долю за те, що вимушені гнутися у сирій кімнатчині, заробляти копійки й жити надголодь, коли інші загрибають гроші лопатою...

Перестрівши мимохіть погляд старого, який сидів у темнім кутку за високою конторкою, оповідач зняковів і замовк, наче прикусив язика.

Цього старого, який змусив безмірно балакливого оповідача замовкнути, звали Алі Риза-бей. Мав він років шістдесят. Колись він займав високі посади й був навіть окружним головою. Завжди мовчазний та стриманий, він не брав участі у гуртових розмовах, а відсиджувався у своєму темному кутку. Але працівники акціонерного товариства його поважали й навіть любили за освіченість, тактовність та гречність.